

2. ЕКОЛОГІЯ ТА ДОВКІЛЛЯ

УДК 504.03:630*[2+6]

Проф. Я.В. Генік, д-р с.-г. наук;

доц. О.В. Генік, канд. екон. наук; доц. О.І. Каспрук, канд. с.-г. наук;

доц. Н.Г. Луців, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЛІСАХ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Представлено результати досліджень щодо визначення соціально-економічних причин правопорушень у лісових екосистемах Українських Карпат. Оцінено стан лісів населенням гірських регіонів Івано-Франківської та Львівської обл. Встановлено основні причини здійснення правопорушень у лісах Карпат: високий рівень безробіття та бідність населення, недостатнє фінансування лісгосподарських підприємств і бажання мешканців отримати додатковий дохід. Наведено види незаконних рубань, які найбільш поширені у лісових насадженнях Карпат. Визначено найвагоміші заходи із запобігання та зменшення обсягів незаконних рубань і правопорушень у лісових екосистемах Українських Карпат.

Ключові слова: лісові екосистеми, соціально-економічні причини правопорушень у лісах Карпат, види незаконних рубань лісу, заходи із зменшення лісопорушень.

Вступ. Лісові екосистеми, які займають значні площі в Карпатському регіоні України, за своїм призначенням виконують не тільки природоохоронні, захисні та рекреаційно-оздоровчі функції, але і забезпечують потреби місцевого населення у лісових ресурсах [1-3]. Для мешканців гірських регіонів країни лісові насадження, насамперед, є джерелом отримання деревини для господарських потреб і опалення житла, місцем збирання грибів і ягід, лікарської і технічної сировини, заготівлі сіна та випасання худоби [4, 5].

Зважаючи на значну важливість лісових насаджень для мешканців гірських регіонів, надзвичайно актуальними питаннями сьогодення є виявлення основних соціально-економічних причин правопорушень у лісах Карпат, які призводять до зниження стійкості та стабільності лісових екосистем.

Об'єкти та методика досліджень. Дослідження щодо встановлення основних соціально-економічних причин правопорушень у лісових екосистемах Карпат проведено на території чотирьох адміністративних районів – Косівського р-ну та Яремчанської міської ради Івано-Франківської обл. та Сколівського та Старосамбірського р-нів Львівської обл. (табл. 1) [6, 7]. Райони проведення досліджень характеризуються: високою лісистістю (46,1-81,4 % від загальної площі); значним обсягом продукції, робіт і послуг лісового господарства; провідним місцем лісової галузі в економіці регіону.

Дослідження із встановлення соціально-економічних причин правопорушень у лісах Карпат здійснено методом анкетного стандартного роздаткового опитування "обличчям до обличчя" за місцем проживання. Експертами виступали мешканці, які обізнані із станом справ у лісовому господарстві регіону та є лідерами громадської думки, активними членами місцевих громад.

Табл. 1. Характеристика районів проведення досліджень

Область	Район	Площа району, тис. км ²	Населення району, тис. осіб	Площа лісів, тис. га	Площа лісів на мешканця, га	Лісистість, %
Івано-Франківська	Косівський	0,90	88,4	45,7	0,52	50,8
	Яремче	0,66	22,4	53,7	2,40	81,4
Львівська	Сколівський	1,47	47,4	104,9	2,21	71,3
	Старосамбірський	1,25	78,2	57,4	0,73	46,1

Основними критеріями відбору експертів були: достатній рівень компетентності у проблемах ведення лісового господарства та лісової галузі; проживання у межах територіальних громад вибраних адміністративних районів. Загалом опитано 200 респондентів – по 100 на територіях адміністративних районів Івано-Франківської та Львівської обл., що дає змогу достовірно і реалістично виявити та оцінити основні причини та чинники правопорушень у лісових екосистемах Карпатського регіону країни.

Методика проведення дослідження, а також опрацювання результатів ґрунтувались на апробованих у соціологічній науці методологічних підходах та відповідають основним вимогам формування емпіричної бази наукових досліджень соціологічними методами. Опрацювання отриманих результатів досліджень та підрахунок результатів здійснено за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення SPSS [8, 9].

Оцінювання та встановлення найвагоміших причин правопорушень у лісах Івано-Франківської та Львівської обл. проведено на основі отриманих результатів досліджень та їх аналізу.

Результати досліджень. Результати анкетного опитування мешканців у чотирьох адміністративних районах Івано-Франківської та Львівської обл. засвідчили, що більшість місцевого населення стан лісових екосистем загалом оцінює як "добрий" – 30 % та "радше поганий, як добрий" – 39 % опитаних респондентів. Тільки 6 % місцевого населення вважає, що стан лісових насаджень у їхній місцевості є "дуже добрий", натомість 25 % мешканців вважає, що загальний стан лісів на території їх проживання є "поганий" (рис. 1).

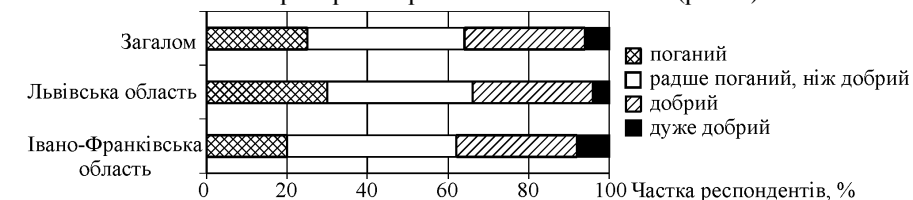

Рис. 1. Оцінювання стану лісів мешканцями гірських територій Івано-Франківської та Львівської обл.

Результати аналізу проведених досліджень свідчать, що причинами, які "істотно впливають" та "впливають вирішальним чином" на здійснення правопорушень у лісових насадженнях Карпат, є (табл. 2):

- високий рівень безробіття серед місцевого населення (71 %);
- низька заробітна плата працівників лісового господарства (65 %);
- недостатнє фінансування лісгосподарських підприємств (64 %);

- бажання отримати додатковий дохід населенням (60 %);
- бідність населення (58 % опитаних респондентів).

Табл. 2. Причини правопорушень у лісових екосистемах Карпат, % опитаних респондентів

Причина правопорушень у лісових насадженнях	Важко відповісти	Зовсім не впливає	Частково впливає	Істотно впливає	Впливає вирішальним чином
Недостатній контроль з боку лісової охорони	5	20	48	14	13
Відсутність ефективних штрафних санкцій за лісопорушення	13	24	30	16	17
Висока складність отримання дозволу на лісокористування	18	18	31	20	14
Бюрократичні ускладнення доступу до законного користування лісом	14	24	23	22	17
Нагальна потреба у дровах	6	14	35	27	18
Недосконалість лісового законодавства	14	11	24	28	23
Існування тіньової економіки	14	18	17	22	29
Бажання отримати високі прибутки бізнесовими структурами	13	15	20	18	34
Бідність населення	8	12	24	34	22
Бажання отримати додатковий дохід населенням	9	8	23	38	22
Недостатнє фінансування лісогосподарських підприємств	7	7	22	26	38
Низька зарплата працівників лісового господарства	10	4	21	20	45
Високий рівень безробіття серед місцевого населення	8	6	15	42	29

Натомість недостатній контроль з боку лісової охорони лісогосподарських підприємств за лісовими масивами Карпат та відсутність ефективних штрафних санкцій за лісопорушення, на думку мешканців, "зовсім не впливає" або ж тільки "частково впливає" на здійснення правопорушень у лісових насадженнях Українських Карпат.

На думку мешканців гірських громад, процес отримання дозволів на заготовлю деревини для власних потреб у лісових масивах є "дуже складним" – 43 % або ж "практично неможливим" – 18 %, що загалом становить 61 % опитаних респондентів (рис. 2). Значна складність отримати дозволи на заготовлю деревини для господарських потреб чи заготовлю дров, спонукає місцеве населення до незаконного рубання лісу, тобто до здійснення правопорушень у лісових насадженнях Карпат.

Мешканці громад вважають, що найбільш поширеними в лісах Карпат є незаконні рубання, здійсненні громадянами для власних потреб – опалення житла й отримання будівельної сировини (42 % респондентів), а також задля отримання прибутку від продажу чи перероблення деревини (38 % респондентів) (табл. 3).

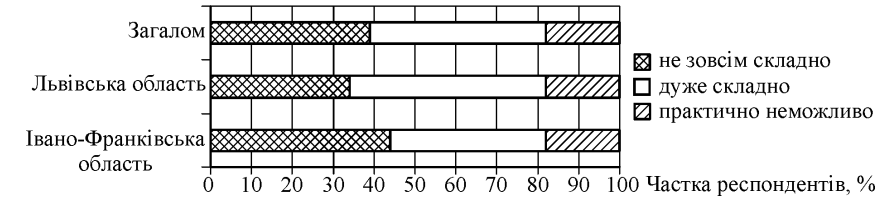

Рис. 2. Оцінювання складності отримання дозволів на використання лісових ресурсів мешканцями гірських територій

Табл. 3. Види незаконних рубань та оцінювання їх поширення в лісах Українських Карпат, % опитаних респондентів

Вид незаконних рубань	Практично відсутні	Інколи трапляються	Доволі поширені
Рубання, здійснені лісогосподарськими підприємствами на основі дозвільних документів, але з порушеннями правил	47	47	6
Рубання, здійснені комерційними структурами без дозвільних документів	67	19	14
Рубання, здійснені комерційними структурами на основі дозвільних документів, але з порушеннями правил	56	30	14
Рубання, здійснені мешканцями задля отримання прибутку (продаж чи перероблення деревини)	19	43	38
Рубання, здійснені мешканцями для власних потреб (дрова, будівельна сировина)	12	46	42

Треба зазначити, що мешканці гірських громад є доволі толерантними щодо незаконних рубань лісу, здійснених односельчанами. Значна частина населення не вважає самовільне рубання одного-двох дерев для особистих потреб без дозвільних документів значною шкодою для стану лісових насаджень, хоча й усвідомлює, що це є незаконним рубанням лісу (73 % респондентів) та вагомою причиною виникнення еколого-економічних проблем у регіоні (85 % респондентів).

За проведеними дослідженнями найвагомішими заходами із запобігання та зменшення правопорушень у лісових масивах Українських Карпат мешканці гірських регіонів вважають:

- зменшення рівня безробіття та зростання добробуту населення (77 %);
- посилення адміністративної та кримінальної відповідальності (64 %);
- посилення штрафних санкцій за правопорушення у лісах (49 %);
- підвищення громадського контролю (45 %);
- проведення сертифікації лісів (43 % респондентів).

Загалом, на думку мешканців, якщо б місцева громада отримала більше прав на планування лісогосподарських заходів та користування лісовими насадженнями, то це б привело до покращення стану лісових екосистем (78 %) та зменшення обсягів незаконних рубань і правопорушень у лісових масивах Карпат (66 % респондентів).

Висновки. Більшість мешканців досліджених гірських регіонів Карпат загальний стан лісових насаджень у їхній місцевості оцінює як "поганий" та "радше поганий, як добрий" – 64 % респондентів.

Основними причинами, які "істотно впливають" та "впливають вирішальним чином" на здійснення правопорушень у лісах Карпат, є: високий рівень безробіття, бідність населення, недостатнє фінансування лісгосподарських підприємств та бажання населення отримати додатковий дохід. Відсутність ефективних штрафних санкцій за лісопорушення та недостатній контроль з боку лісової охорони, на думку мешканців гірських регіонів, "зовсім не впливає" або ж тільки "частково впливає", на здійснення правопорушень у лісових насадженнях Українських Карпат.

Значна складність отримання дозволу на заготовлю дров чи лісу для господарських потреб ("дуже складним" – 43 % або ж "практично неможливим" – 18 % респондентів), спонукає мешканців до незаконного рубання дерев у лісових масивах Карпат. Найбільш поширеними в лісах Карпат є незаконні рубання, здійснені мешканцями для власних потреб (42 %) та задля отримання прибутку від продажу чи перероблення деревини (38 % респондентів).

Найвагомішими заходами, що сприятимуть зменшенню правопорушень у лісах Карпат, мешканці громад вважають: зменшення рівня безробіття та зростання добробуту населення, посилення адміністративної і кримінальної відповідальності та штрафних санкцій за правопорушення у лісових масивах; підвищення громадського контролю та проведення сертифікації лісів.

Отримання мешканцями місцевих громад більше прав на планування лісгосподарських заходів та користування лісовими насадженнями сприяло б покращенню стану лісових екосистем та зменшенню обсягів незаконних рубань і правопорушень у лісових екосистемах Українських Карпат.

Література

1. Генсірук С.А. Ліси України / С.А. Генсірук. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1992. – 408 с.
2. Снякевич І.М. Лісова політика: теорія і практика : монографія / І.М. Снякевич, І.П. Соловій, О.В. Врублевська та ін.; за наук. ред. проф. І.М. Снякевича. – Львів : Вид-во ЛА "Піраміда", 2008. – 612 с.
3. Лісове господарство України : наук.-публіц. видання. – К. : Вид-во "ЕКО-інформ", 2009. – 74 с.
4. Соловій І.П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти : монографія / І.П. Соловій. – Львів : РВВ НЛТУ України, "Ліга-Прес", 2010. – 368 с.
5. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат та Західного Полісся : монографія / М.В. Чернявський, І.П. Соловій, Я.В. Генік та ін. – Львів : Вид-во "Зелений Хрест", "Ліга-Прес". – 2011. – 256 с.
6. Екологічний паспорт Івано-Франківської області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.menr.gov.ua/content/article/5982>
7. Екологічний паспорт Львівської області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.menr.gov.ua/content/article/5986>
8. Бююль А. SPSS: Искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей : пер. с нем. / А. Бююль, П. Ефель. – СПб. : Изд-во "ДиасофтЮП", 2002. – 460 с.
9. Паниотто В.И. Качество социологической информации / В.И. Паниотто. – К. : Изд-во "Наук. думка", 1986. – 207 с.

Генік Я.В., Генік О.В., Каспрук О.І., Луцив Н.Г. Социально-экономические причины правонарушений в лесах Украинских Карпат

Представлены результаты исследований по определению социально-экономических причин правонарушений в лесных экосистемах Украинских Карпат. Проведена оценка состояния лесов населением горных регионов Ивано-Франковской и Львовской

обл. Установлены основные причины совершения правонарушений в лесах Карпат – высокий уровень безработицы и бедности населения, недостаточное финансирование лесохозяйственных предприятий и желание людей получить дополнительный доход. Приведены виды незаконных рубок, которые наиболее распространены в лесных насаждениях Карпат. Определены наиболее значимые мероприятия по предотвращению и уменьшению объемов незаконных рубок и правонарушений в лесных экосистемах Украинских Карпат.

Ключевые слова: лесные экосистемы, социально-экономические причины правонарушений в лесах Карпат, виды незаконных рубок леса, мероприятия по уменьшению лесонарушений.

Henyk Ya.V., Henyk O.V., Kaspruk O.I., Lutsiv N.G. Social and Economic Reasons of Offenses in Forests of Ukrainian Carpathians

Results of research on determination of social and economic reasons of offenses in forest ecosystems in Ukrainian Carpathians are presented. Evaluation of the state of forests in mountain regions of Ivano-Frankivsk and Lviv oblasts has been performed. The main reasons of offenses in Carpathian forests determined are considered to be high level of unemployment and poverty of population, insufficient funding of forestry enterprises and willingness of local residents to get an extra income. Types of illegal woodcuts mostly spread in forest plantations of the Carpathians are presented. The most important measures on prevention and reducing the volumes of illegal woodcuts and offenses in forest ecosystems of Ukrainian Carpathians are determined.

Keywords: forest ecosystems, social and economic reasons of offenses in Carpathian forests, types of illegal woodcuts, measures on reducing of forest offenses.

УДК 631.879

Adjunkt M. Bury¹, dr. hab.; adjunkt G. Hury¹, dr.;
dyrektor A. Dawidowski², mgr.; doktorant N. Opatowicz¹;
specjalist M. Sobolewska¹; M. Swiderska-Ostapiak¹, dr.; adjunkt U. Bashutska³, dr.

PLONOWANIE SORGO ZWYCZAJNEGO, ODMIANY BIOMASS 150, W ZALEŻNOŚCI OD NAWOŻENIA SIARKĄ

Doświadczenie polowe przeprowadzono w sezonie wegetacyjnym 2014 roku na glebie kompleksu żytniego dobrego w Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Lipniku koło Stargardu. Badano trzy warianty nawożenia: 0 – kontrolny (PK), N – PK+N oraz S – PK+N+S. Sorgo zwyczajne, odmiany Biomass 150, rozwijało się bardzo dobrze i pozytywnie reagowało na działanie nawożenia mineralnego. Nawożenie mineralne azotem i nawozem siarkowo-wapniowym, pochodzącym z przemysłowego odsiarczania spalin (wariant S), zawierającym siarkę (17 % S = 42,5 % SO₃), wpłynęło korzystnie na cechy biometryczne roślin sorgo (wysokość i grubość pędów) i parametry fizjologiczne (indeks zieloności liści SPAD i powierzchnię asymilacyjną roślin – LAI). Stwierdzono istotny wpływ łącznego nawożenia mineralnego azotem i siarką, zawartą w siarczanie wapnia (wariant S) na plon świeżej masy. Nastąpiło jego zwiększenie o ok. 14 %, z 96,3 na obiekcie z nawożeniem azotowym (wariant N) do 109,4 t·ha⁻¹ (wariant S). Również plon suchej masy wzrósł z ok. 29,6 t·ha⁻¹ do ponad 30,8 t·ha⁻¹, czyli o ok. 4 % w porównaniu do wariantu N (PK+N).

Słowa kluczowe: sorgo zwyczajne, odmiana Biomass 150, nawożenie siarką (w formie nawozu siarkowo-wapniowego), budowa morfologiczna sorgo, plon świeżej masy, plon suchej masy

¹ Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie;

² Jednostka Biznesowa "Grupa Azoty. Zakłady Chemiczne. Police";

³ Narodowy Uniwersytet Leśno-Techniczny Ukrainy (Lwów)